

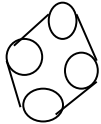
UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA KONIFEREDI NI VITI: VAVAKOSO LOTU RARABA...

Sepiteba 22, 2019: Penitiko 15 [Pentecost 15]

Bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i ceguqegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakavacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka. Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakavacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

Ena macawa oqo Siga ni Turaga Sepiteba 22, 2019:

A. Ai Vakamacala me baleta na Jeremaia: 1. Sa yavutaki nodra bula na matatamata na Isireli vua na Kalou, sa solia kina vei Mosese na Vunau e Tini, mera muria ka talairawarawa kina. Ke ra talaidredre ena lewa ni Kalou ena vakaoqo: talaidredre = totogi se vakavulici; talairawarawa = vakalougatataki. Eda raici iratou na parofita e tolu: Emosi, Osea kei Aisea ka ratou bula ka parofisai enai ka 8 ni senitiuri. Eda raica ni ko Emosi e vakabibitaka na 'Dodonu ni Kalou' [Justice of God] kei Osea na 'Loloma ni Kalou' [God's mercy and love], ia ko Aisea e vakabibitaka na 'Savasava se Tabu (tu tani)ni Kalou [Holiness of God]. 2. Ko Jeremaia e parofisai enai ka 7 ni senitiuri e Juta: era sa kau oti vakabobula na Isireli [northern kingdom] ki Asiria ena 722 ka sa roro mai na gauna ka sega ni tarovi rawa mera kau vakabobula kina na Juta [southern kingdom] ki Pabiloni. Ko Jeremaia eratou parofisai tiko ena gauna vata kei Apakuki, Sefanaia, Isikeli kei Taniela. Ko Jeremaia a yaco me parofita ena 627 [BC/BCE] ka veiqaravi ena 627-586 mai na nona yalataka na veivakabobolataki, a raica na ka e yalataka ena vuaviri nei Jerusalemi [586 BC/BCE] vei Nebukanesa na Tui Pabiloni [II Tui 21-25]. E donuya na gauna nei tui Josaia [640-609 vakamatei enai valu], Jioasi [3 na vula], Jioiakimi [609-598], Jioiakini [3 na vula], Setekaia [597-492, yabaki 11 nona tui]. Sa kenai balebale ni nona gauna ni parofisai e donuya e lima na tui: Josaia [640-609], Jioaasi, Jioiakimi [609-598], Jioiakini [vula 3 ena 598] kei Setekaia [598-587]. 3. Ko Jeremaia 1:4-10: Na yaca 'Jeremaia' e rawa ni kenai balebale na 'talaraki' se 'taracake' [Jeremaia 1:10] me vaka ga na vosa vakavavalagi na 'raise' kei 'raze' e tautauvata na kenai rorogo, ia e duidui na kenai balebale. Na yacana sa veiganiti vinaka kei na nona cakacaka vakaparofita, me vaka e vakayagataka na vosa ruarua oqo: na veitalaraki se veivakarusa kei na veitarai cake. Ko Jeremaia e kai Anacoci [edaidai na yacana ko Anatah], ka rauta e 6 na kilomita [3 na maile] mai Jerusalemi. Me vakataki Joni na Dauveipapitaiso, ea kacivi ni sa qai kunekunetaki tiko ena ketei tinana. Ea sucu mai na vuvale vakabete nei Ilai ka yalataka kina nira na mate dole ga nona kawa ka sega nira yacova na gauna ni qase. 4. Sa rauta me tekivu gone ni sa qai yabaki 17 ga, ka sega ni rawarawa na nona cakacaka vakaparofita; eratou a saga me vakamatei koya na nona vuvale ni sa cauravou ga, baleta ni sega ni salavata na nona parofisai kei na lewa ni tui kei ira na veiliutaki. Sa vakasalataki ira na kai nona mera soro ki Pabiloni, ia era sega ni ciqoma ka ra la'ki

totaki Ijipita; ia e mani vakavuna na nodra vakarusai ka kauvakavesu ki Papiloni. Era kauwaitaki Jeremaia na kai Papiloni, ia e sega ni via lako kina, ka vakavuna na nodra cati koya na kai nona. Ea qai la'ki kauvakavesu ki Ijipita, ka kau ena domo ni Uciwai na Nile ena yanuyanu ko Elephantine, na vanua e nanumi ni a kau taumada kina na Kato ni Veiyalayalati, ka la'ki ni tini sara yani ki Iciopea. 5. E rauta e 40 na yabaki na veiqaravi nei Jeremaia, 627-596BC/BCE; ka donumaka na gauna ni bula dredre vakapolitiki kei na yavavala ni vanua. Nai vola na 'tagi, lele'se Lele i Jeremaia, e 5 ga a kena wase, sa vinaka meda wilika vata kei nai vola nei Jeremaia. Sa tekivu me kasura mai na nodra bula vakayalo na Isireli: baleta ni ra sa talaidredre Vua na Kalou, era sa vakatotogitaki. Dua na tiki ni vola ogo e vola ko Peruki na Vunivola nei Jeremaia. 6. Sa parofita cati ko Jeremaia mai vei ira na tui, kei ira talega na lewe ni vanua, nona vuvale baleta nai vakarau ni nona vosa. Ia, sa dua vei ira na parofita rogo ka mana nona veiqaravi ena mata ni Kalou. Sa parofisaitaka na kau vakabobula ki Papiloni kei na nodra lesu tale mai na kai nona. Ena Jeremaia 29:1ff nai vakasala mera qarava vakavinaka nodrai tavi ena vanua ni veivakabobulataki, ena oti ga e 70 na yabaki [29:10] era sa na lesu tale ka mera vakadeitaka ni tu ga ena i naki ni Kalou na veika sa yaco vei ira...wili gusutaka na 29:11 na tikina totoka. Na Jeremaia 2:19 [wilika] na tikina sa kovuta kece nai naki ni vola kei na veika sa yaco vei Juta kei Isireli kei na koro turaga ko Jeruselemi. E na tokalau kei Jeruselemi e tiko kina na qara vatu ka vakatokai na Qara vatu nei Jeremaia [Jeremiah's Grotto], na vanua ni nona masumasu ena gauna ni nona rarawa, yaluma kei na galili ni tutaudua. Ena qaravatu ogo e no kina na delana ka vakatokai ko Kolikoca ka lauvako kina ko Jisu ena kauveilatai 6. Sa lomani Isireli vakalevu ko Jeremaia, sa tukuna na dina kei na dodonu ni Kalou. Sa yalataki ena nonai vola na veiyalayalati vou sega ni volai ena vatu me vaka na Vunau e Tini [Lako Yani 20:1ff], ia nai vunau, ko ya ena volai ena yalodra se lomadra [31:31-34], ogo na vakasama cecere sa mai vakatakila ka bulataka ko Jisu Karisito.

I. Jeremaia 8: 18-9:1: I. Eda vakadeitaka tiko na veika sa vakayacora na Kalou, ko ya ni ra i valavalaca na nona tamata, e totogitaki ira se vakavulici ira me rawa ni ra veisau ka lesu vua na Kalou, ke ra talairawarawa era na vakalougataki. Ena nona vunau se parofisai na parofita sa vakaraitaka tiko kina na veika sa vakarota vua na Kalou me tukuna. Sai naki ni Kalou, sega me totogitaki ira ga na nona tamata ena vuku ga ni veitotogitaki, ia sa sala ga ni nona veivakavulici, ka yavutaki ena nona lomani ira. Mera vuli na tamata mai na nodra vakayacora tiko nai valavalaca, veivutuni ka lesu tale vua na Kalou. II. Eda wilika eke na nona vakamamasu na parofita vua na Kalou me vakabulai ira nona tamata. Na tikina 20-22 sa vakaraitaka vakamatata sara na tagi nei Jeremaia ni raica tiko na nodra sa vakanadakuya na Kalou nona tamata ka ra sa mate tikoga ena vuku ni nodrai valavalaca. Dina ga n sa lako mai na vulai katakata, sa lako tale yani, ia sa sega ga ni ia na Kalou na nona veivakabulai. III. A taroga se sa tu li na wai ni bula mai Kiliati [balm of Gilead] mera vakabulai kina na tamata? Na kenai sau ga na IO, e tu na wai ni bula, ia era sega ni vakayagataka na Isireli... baleta ga nira sega ni veivutuni, era muria tikoga na ca. Dina ga ni titobu sara na nodra mavoa vakayalo na tamata, sa tu na veivakabulai ni Kalou se e rawa ga ni veivakabulai na Kalou. IV. Ko Jeremaia sa lesi se lumuti mai vua na Kalou

me vakayacora na loma ni Kalou, ia ko koya e dua talega vei ira na Isireli ka sa lelevaki ira ena nodra malumalumu kei na nodrai vakavalaca. Ena wase 9:1ff sa diva ko Jeremaia ke soli vua me sinai na matana ena wai ni mata, me tagi, me tagi tikoga me rawa ni rogoca na Kalou mera vakabulai na tamata. Sa vakaga na lele nei Jisu me baleti Jerusalemi se baleti Isireli [*‘Isa Jerusalemi! Isa Jerusalemi! Ko iko ka vakamatei ira na parofita...’* Maciu 23:37]. V. Ko Jisu sa lelevaki keda ka soli koya ena vukuda, sa vakataucokotaki kina na lele nei Jeremaia!

B. B. Nai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula, ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta kei na bula ena veisiga! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatuki [Penteteuch-pente-5 teuch-nai vola ni vakaro se vunau]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veiulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai akatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same ogo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatani tu sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakaruva [Deuteronomy –deut -2, nomy-law] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same ogo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame ogo. 6 Na Same 79 nai ka tolu ni wasewase ni Same [73- 89] vola ko Asafa kei na nona kawa. Sa salavata na Same kei nai Vunau ni Soro [Leviticus] vakamacalataka na vale ni soro, na savasava ni Kalou, nona kaukauwa sa dauveisereki ka veivakabulai. Sa vakalagilagi na Kalou ka dodonu me nona ga na vakarokoroko, sa savasava ka dodonu ga me qaravi ka soKalou kina na tamata kecega.*

Na Same 79:1-9: I. Rairai a volai na Same ogo ni oti na kena vakarusai ko Jerusalemi [II Tui 25]. Sa vakamatei ko ira era nuitaki mera vakayacora nai tavi, sa okati kina ko ira na yalosavasava. Sa sega tale e tiko me vakayacora

nai otioti ni tavi vei ira na mate se ki vua na Kalou [3-4]. Sa tara tikoga na bula na veika tawa dodonu, se na veika tawa kilikili ka sa ra cata se beitaka na Kalou ni vakavuna na nodra vakarusai. Era sa totogitaki ga baleta mera vakavulici me veisau. Na kena sala mera tagi ga vua na Kalou ka kerea na bula. II. Tikina 5-9 Sa dau yaco na mataqali yaloca ni tarai ira na leqa, ia mera kua ni beitaka na Kalou, mera beitaki ira ga ka mera kila na veika dredre sa yaco me vaka na kau vakabobula ki Papiloni sa baleta ga na nodra talaidredre kei nai valavalaca. Na Kalou oqo e cata sara nai valavalaca [5-7] sa tau nai totogi ni veivakavulici ni gadreva ga na veisau. Ni yacova na tamata na bula lolovira vakaoqo, me tagi ga vua na Kalou me vakabulai ka me vakabauta tiko ni dei tu na nona loloma. Dina ga ni tau tiko na lewa [cudru] ni Kalou ena vuku ni veimatanitu tani, ko Isireli mada ga e kaya tiko na Daunisame ni valavalaca tiko ka tau vua nai totogi me sala ni nona vakavulici. Sa voqa talega na yalololoma ni Kalou, “*Ni vakabulai keimami ka vosoti keimami*” [9].

C. Ai Vakamacala me baleti Timoci, nai Vola 1, 2:

I. Na cauravou ko Timoci, na tinana ko Unaisi, ka buna ko Loi [II Timoci 1: 5] erau Jiu, ka tamana na kai Kirisi. Ko Timoci, na cauravou vakabauti Jisu Karisito sa vua ni veiqaravi nei Paula ka yaco me tisaipeli nei Paula ena nonai lakolako vakaulotu [Roma 16:21; I Koronica 16:10; Filipai 2:19]. Ko Timoci sa vaka ga e luvei Paula [1.2] ka yaco me dua na cauravou e nuitaka ko Paula ena vakatetei ni Tukutuku Vinaka. E talai koya ko Paula me veiqaravi mai Efeso [1:3] ka nakita me bau laki sokovi koya [3:14, 15, 4:13]. Sa volai vei Timoci nai vola, ia sa baleta talega nai vavakoso lotu. Rairai volai mai Roma se Mesatonia se Filipai rauta na 64 AD/ACE ni bera nona kau vakavesu ki Roma ko Paula. Sa vakabibitaka ko Paula ni dodonu me laurai vinaka nai tovo kei nai valavala ni tamata sa digitaki ena cakacaka tabu vaKalou ni veiqaravi. Sa solia ko Paula nai vakasala ni nodra digitaki na vakaitutu ena lotu: talatala qase [3:1-7]; tuirara se dauveiqaravi [3:8-13] kei nai liuliu: qase, dauvunau, nai vakavuvuli [5:17-20]. Na tamata lotu vaKarisito me tamata daumasu, me masulaki ira na tamata kecega ka me nanuma na tikina bibi oqo: “Sa duabau ga na Kalou, ka sa duabau ga na dauveisorovaki ena maliwa ni Kalou kei na tamata, na tamata o Karisito Jisu [2:5 FNV]. Nai II Timoci, nai tomani ni I Timoci, ia na kena oqo sa vosa vakadoudou sara vei Timoci me vaka ga na luvena ka dau nanumi koya ena nona masu [1,2,3] baleta ga ni naki bibi nei Paula me yaco ko Timoci me dua na sotia yalodina, yaloqaqa nei Jisu Karisito ka me vorata kece na gasauvidi kecega ni tevero kei na veivakatovolei [2:1,3]. Sa macala ni voleka sara ko Paula vei rau na tinai Timoci kei na buna ka cavuta na yacadrau ruarua ka rau dau masulaki Timoci talega ka ni ko i rau ga a vukei Timoci me cauravou lotu dina vaKarisito [II Timoci 1 5-7]. Sa veivakasalataki ko Paula me vuli talega mai vei ira na cauravou era sa lutu mai na nodra vakabauta ena vuku ni veitemaki ni vuravura [2:2-26; 3:1-9], ko koya ga me tudei sara vei Karisito. Me gumatua tikoga na vunautaka nai Tukutuku Vinaka, na kena e a vakavulici koya kina [true Gospel], ka sa tikina bibi me tudei kina, ia me qarauni koya mai vei ira na qase ni vuli vakailasu ka duidui na veika era vunautaka mai nai vakavuvuli e vakatavulici Timoci kina ka vakakina ko Taito. Sa kila ko Paula ni sa roro mai na gauna ni nona lako yani vua na Kalou, ena nona mate vakayago, ia sa vakabauta ni sa na mate yani ena nona vakabauti Jisu ka vakadeitaka vei Timoci me dei tikoga ena vakabauta ko ya [4:6-8]. Sa lesi Timoci talega me sosomitaki koya yani ka tomana na vunautaki ni Tukutuku Vinaka kei Jisu

Karisito. 'Ke vaka eda mate vata kei Karisito eda na bula vata kaya, Ke vaka eda sega ni soro koso, eda na vakaisalataki vaka kei Koya [Jisu Karisito]'.

I. Nai 1 Timoci 2: 1-7: Oqo na vosa ga ni veivakayaloqagataki nei Paula vei Timoci: E tolu nai yaloyalo e dusia ko Paula mei vakarau ni bula nei Timoci: 1. Me solia taucoko nona bula se yalodina [yalodua] me vaka e dua na sotia vinaka, bula vakaivakarau, yalodina ka dau vakarorogo vua na nonai liuliu na turaganivalu [Jisu]. 2. Na dauqito e dau vakaukauwa yago, muria vinaka na lawa kei nai vakarau ni qito ena vakaicocovi kina. 3. Me mamakutu me vaka na dauteitei, ni na tea vakalailai se vakalevu ena mamakutu ka yalodina ena yaco mai na vulai tatamusuki. E tolu nai yaloyalo oqo sa dusia kecega na bibi ni daucakacaka, mamakutu, bula vakaivakarau ka yalo dina ena veisiga se veigauna kecega. II. Sa vakasalataki Timoci ko Paula enai vakarau ni qaravi Kalou, sa liu taumada me dua na tamata lotu sai vakarau ni nona bula na daumasumasu. *Na soKalou me titobu ka rabailevu, me kua ni qiqo ka nanumi koya ga. Ena masu me nanumi kina na kerekere, na vakavinavinaka me tarai ira na veiliutaki [tamata kece,tui se ko ira era veiliutaki –sega ni veicavilaki se veikabekabei...masulaki na tamata kecega, lotu se tawa lotu, vutuniyau se dravudravua baleta ko Jisu sa talai mai vuna na mai mate ena vukui vuravura.* III. Sa bibi me vakadeitaka ko Timoci vei ira na lotu ni duabau ga na Kalou, sa duabau ga na dauveisorovaki ka veivakaduavatataki, ko ya ko Jisu Karisito duaduaga. Ko Jisu sa soli koya vakaikoya me vakayacora na nona veivakabulai. Sa cakacaka ni veivakabulai oqo sa tarai Paula ka sa yaco kina mei aposotolo ka dau veivakatavulici. Oqo nai tavi sa vakayacora: ni sa yaco me tamata vakabauta ka vakabulai sa bolei tu me kauta nai Tukutuku Vinaka vei ira na kai matanitu tani me vaka sa lesi Timoci kina me veiqaravi mai Efeso.

D. Ai Vakamacala me baleta na Kosipeli nei Luke kei na Cakacaka:

Ko Luke e vola nai vola e rua oqo: ko Luke na Kosipeli kei na Cakacaka ni Apositolo. Meda raica mada vakalekaleka: Na vuniwai ko Luke [Kolosa 4: 14], na kai Kirisi, kenai balebale ni tamata lotu vaKarisito ka sega ni Jiu me vakataki iratou na tisaipeli nei Jisu se ko iratou ka vola na vo ni Kosipeli: Maciu, Marika kei Joni. Ko Luke e vola taumada na Kosipeli rauta na 60 AD/ACE mai Roma se Sisaria. Na Kosipeli nei Luke, e dua vei iratou na Kosipeli suivata [synoptic]: Maciu, Marika kei Luke; eratou kauta mai nai vurevure ni nodratoui tukutuku ena vanua vata. Oqo na vuna e tautauvata kina e so na nodratoui talanoa, ia sa koto ga na nodratou dui naki. Sa tiko e so nai tukutuku volai ena gauna ko ya, ia ko Luke e gadreva me vola e dua nai tukutuku

tuvani vakamatau mai nai tekitekivu [an orderly narrative or history] ni bula, cakacaka nei Jisu [Gospel-Kosipeli mai na vosa vakavavalagi makawa na 'god-good+ spell-'tale' or 'news', e vu mai na vosa vaKirisi na 'euangelion': 'eu' good + angelion-message]. Na Kosipeli nei Luke sa dusia na sucu, bula, cakacaka, na mate kei na tucake tale i Jisu. Ko Luke, na Kosipeli ni soro, ko Jisu na nodai soro, ko koya sa voroka na bai kecega ni veivakaduiduitaki ka vakaduavatataki keda, na Jiu kei na kai matanitu tani, na tagane kei na yalewa, ko ira na tamata savasava kei keda edai valavalaca. Ko Jisu Karisito nai Vakabula kei vuravura; na Kosipeli nei Luke sa baleti vuravura raraba. Nai karua ni vola nei Luke na Nodra Cakacaka nai Apositolo, sa dusia na cakacaka ni Yalo Tabu me tukuni Jisu e vuravura taucoko Eso era kaya ni dodonu me yaca ni vola ga na 'Cakacaka ni Yalo Tabu'. Nai vola na Cakacaka [Acts] sa tomana kina na cakacaka veivakurabuitaki ni Yalo Tabu ena nodra bula na vakabauta kei na kena tukuni nai tukutuku vinaka ni veivakabulai, veivagalalataki vakayalo ka vakayago sa mai vakayacora ko Jisu kei ira na muri Jisu. Sa tomana kina na veika sa vakayacora ko Jisu, o koya ka vakatavuvuli vei ira na tamata, mate, ia sa tucake tale mai na mate, kei na nona kaucake ki lomalagi. Sa solia na Yalo Tabu mei solisoli ka vu ni kaukauwa mera qarava kina nai tavi vakaiapositolo. Sa tekivu na kadre ni Tukutuku Vinaka mai Jerusalemi ka dewa yani ki vuravura raraba[Cakacaka 2:1ff].

B. Meda raici Luke/Cakacaka kei Maciu, Marika kei Joni: E vica na tikina bibi meda kila taumada: 1. Na veivakabulai sa mai vakayacora na Kalou ena bula nei Jisu sa baleti vuravura taucoko [inclusive]: a. Ko Luke e sega ni vakacuruma nai tukutuku me kua ni vunautaki nai Tukutuku Vinaka vei ira na kai Matanitu tani me vaka ena Maciu 10:5-6 [cf Marika 6:7-13; Luke 9:1-6]; b. Segga ni vakacuruma na veitalanoa ni marama ni Kenani kei Jisu ena Maciu 15:21-28 [cf Marika 7:24-30]; c. Ko Luke e sega so ni vakabibitaka na kena vakayacori na parofisai mai nai VTM me vakataki Maciu. 2. Segga ni vakataki Maciu kei Marika, ko Luke sa qarauna me tekivutaka nonai tukutuku me salavata kei nai tukutuku ni gauna ko ya [raica e cake "an orderly narrative/account"--- "mai nai vakatekivu, meu veidutaitaka nai vola vei kemuni" Luke 1:3]: na bula vakapolitiki, vakailavo, veimaliwai kei na bula vakavanua [historical/geopolitical]. Na nona Kosipeli sa vakarautaki me baleti vuravura raraba. 3. E levu cake na matailalai ni nona tukuna na bula, mate kei na tucake tale ni Turaga ko Jisu. E levu cake nai talanoa me vakadinadinataka na tucake tale ena nona vakaraitaki koya vei iratou na tisaipeli. 4. Vakavolekati keda sara enai talanoa totoka ni vuvala [pen-portraits]: Elisapeci kei Sakaraia [1:5-25,57-80], Meri kei Josefa [1:26-56;2:1-26, 41-52]; Simione kei Ana [2:25-38] kei Joni na Dauveipapitaisotaki [3:1-20]. Oqo ko ira na turaga kei na marama e sotava ko Jisu ena nona bula. 5. Nai talanoa e rawa nida vakasamataka, veitalanoa kina ka raica na kena yaga ena noda bula: Na nodra vakadinadina ko ira era sa rawai ena bula ni Dauveiqaravi Levu, nai Vakabula ni tamata vakabulai, na Turaga ko Jisu [1:1-2], na marama ka lumuta na yavai Jisu ena waiwai [7:36-50], nona qaravi Sakeusa ka vakabulai koya [19:1-10], sota kei ira so tale na tisaipeli ka segga ni dua vei iratou na lewe 12, ko ya ena gaunisala ki Emeo [24:13-15]; 6. Sa tukuna e dua na 'Jisu' dauveikauwaitaki ka dauloloma: na marama ka lumuta na yavana [7:36-50], na marama turudrabalavu ena 12 na yabaki ka tara na tutu ni nonai sulu ena gaunisala vei Jairo [8:41-42,49-56] me laki vakabula na luvena yalewa yabaki 12 [8:43-48], na vada mai Neini ka vakabula na luvena tagane [7:11-17]. 7. Na totoka kei na titobu ni loloma mai vale [ni Kalou] ena veivosoti kei na vakabokoci ni valavalaca me vaka nai talanoa ena Luke 15:1-32: na sipi sa yali, na tiki ni siliva sa yali, na gone sa yali se gone cidroi. 8. Na nodra kauwaitaki na dravudravua, tamata e biligi tani ka vakalolomataki ka okati kina na marama. Sa vutuniyau ko Luke enai talanoa e veivakauqeti ka veilauti me yaga ena noda bula ni soKalou, vakadinadinataki Jisu kei na noda veiqaravi ena vanua eda bula kina.

I .Luke 16: 1-13: Na wase ni vola oqo Luke 16:1-31 sa baleta ga na veivakasalataki, veivakaroti se veivunauci nei Jisu me baleta na veika ena yaco vua na tamata e vakabibitaka nai yau [14, 19: Warning about wealth]. II. Na 16:1-9 sa baleta na vosa vakatautauvata ni Dauniyau Yaloqaseqase

[shrewd manager]. E dredre toka na kena vakamacalataki, ia e na uasivi meda raica vakararaba mada: Na Dauniyau e cakacaka vua na Turaga Vutuniyau, raica na kena cakacakataki nonai yau ka maroroya nai yau ka cakacaka e rukuna e so na tamata. Na Turaga Vutuniyau sa siqema ni sega ni cakacaka vakadodonu na Dauniyau se sa kunea kina e so nai vadi vuni sei lawaki ni cakacakataki ni nonai yau. Ni sa kila na Dauniyau ni sa kunea na Turaga Vutuniyau na nonai vadi duka, sa vakasaurarataki ira na tamata era dinau vua na Turaga Vutuniyau mera soqoni vata mai ka vakasalataki ira ena ka mera vakayacora se ‘vesu mona’ taki ira ka vakalailaitaka sobu nodrai dinau. Se baleta ni Dauniyau lawakica ka laki vosa vakamikamica vei ira na tamata cakacaka mera vakaraitaka vua na levu ni nodrai dinau vei koya na Turaga Vutuniyau. Oti sa qai vakalailaitaka sobu na veika era dinau kina. Na veika sa vakayacora oqo sa baleti koya ga: 1. Sa sega ni rawa ni cakava tale edua na cakacaka beci me vaka na cukicuki se werewere; 2. Sa madua na kerekere. Na sala lawaki sa muria, sa bulia kina na veiwekani vei ira se sa na rawa ni curu vale kina vei ira sa vesuka tu ‘nodra mona,’ se ena vosa vakavavalagi na ‘bribe.’ III. Baleta ni vosa vakatautauvata ena vakaoqo ko ira na tiko enai talanoa: a. Na Turaga Vutuniyau, *sai koya na Kalou, sa tu vua nai yau, sa lewa na tamata kei vuravura talega.* b. Na Dauniyau *ko ira na tamata cakacaka, se koi keda na lewei vuravura. Sa nonai naki na Turaga Vutuniyau [Kalou] me lesia e dua se eso me Dauniyau [tamata nuitaki me veiliutaki] ni Nonai yau.* c. Eso tale mera qarava na cakacakataki ni Nonai yau [tamata e vuravura], mera tamata dau vakarorogo ka dau cakacaka. Ia ko koya na Dauniyau [ko ira sa nuitaki], era dauveivakaisini ka ra sega ni dina se dodonu ena nodra veiqaravi. Sa vakatauca kina nona lewa na Turaga Vutuniyau [Kalou], me ra sa vakasivoi [saki] ena nodra veiliutaki. IV. *A cava nai balebale ni vosa vakatautauvata oqo? E veiletitaki vakalevu na kenai balebale, ia oqo e tolu na kenai balebale:* 1. Sa rairai kenai naki mera vakauqeti na tamata mera vakarautaki ira vakavinaka ni sa yaco mai na gauna ni digidigi ena kena sa vunautaki nai Tukutuku Vinaka, ena mataqali i gu se vuku qaseqase me yaco na lomai Jisu me vaka na nonai gu na Dauniyau. 2. Baleta ni laurai ni ra maqosa se vuku sara na tamata vakavuravura ena nodra vakayacora na nodrai tavi se ‘vesu mona,’ ka sa vagolei na vosa vakatautauvata oqo vei iratou *na tisaipeli [t.8] me uasivi cake sara na nodra vuku qaseqase ka me siviti ira na vuku qaseqase vakavuravura.* Se baleti ira

beka na Farisi, ka ra sa sega ni okati mera wekana na Kalou ena vuku ni ra ‘matamatailavo’ [14 cf 11:39-41]. Na kenai balebale mera vuli na dauniyau [veiliutaki], ka me vakayagataki na *nodai yau ena sala me rawa kina na noda vei wekani kei na Kalou [God’s friends]*. Ena gauna sa oti e sa yaga sara kina na veiwekani ena vuku ni lavo se nai yau, ia ni oti ko ya baleta ni sa buli rawa nai vau ni veiwekani, sa na veivuke me vakadeitaka na veiwekani vou [t.9]. 3. E rairai sega beka ni vakayagataka na Dauniyau na lawaki, ia sa rairai sivia na tubu ni dinau [interests] ka vakalailaitaka na Dauniyau me veiganiti ga na ka me saumi. *Ia, kevaka ko ya nai balebale ni vosa vakatautauvata ena vakaoqo: na muri ni Lawa kei na dauloloma era vakayacora na vutuniyau sa yaco kina mera weka ni Kalou [God’s friends]. Nai vakarau ni noda vakayagataka vakadodonu, vakasavasava kei na dina nai yau kei vuravura, sa vaka talega kina na noda vakayagataka vakadodonu, vakasavasava kei na dina ni noda qarava nai yau vakalomalagi. Ena kena vosa rawarawa ga, na noda dina ena veika eda qarava ena veisiga, sa na vukea talega na noda dina Vua na Kalou. V. Oqori e tolu ga na kenai balebale, ka rawa nida raica tale eso me vaka ena tikina 6-7 baleta ni duidui nai vakarau ni ka me kautani mai na waiwai kei na witi e tautauvata ga vakailavo. Sa sega ni dua nai valavalaca e levu e na mata ni Kalou, sa tautauvata ga, sa bokoca ka gulecava vakadua. Na tikina 8-9 na vosa ‘Turaga’ e rairai nona ‘turaga’ na Dauniyau; ko koya e vakacerecereya na qaseqase ni Dauniyau...me vaka ko ya na noda qaseqase ni vakayacora nodai tavi ena kena wasei nai yau e soli vei keda meda veiwaseitaka yani. VI. 16:10-13: E tolu na vakasama bibi: 1. Na nona qarava rawa vakavinaka e dua na tamata na ka lailai se ka e vica ga sa soli vua, sai dusidusi ni rawa ni qarava vakavinaka talega na ka e levu cake. 2. Ke dua na tamata e sega ni qarava vakavinaka na vei ka sa nuitaki se vakabauti kina me qarava, sa na dredre me nuitaki ena dua tale na ka me qarava. 3. Sa ka bibi na veika sa vakaraitaka na Kalou me baleta nai yau se nai lavo [13]: na kaukauwa ni lavo se nai yau kei vuravura sa vakadinadinataki ni rawa me vakaisosomitaka na Kalou ena noda bula. *Ko na kila vakacava ni sa vakabobulataki iko nai lavo?* i. Ko sa dau vakananuma, ka nuiqawaqawataka ena veisiga se veigauna kecega? ii. Ko sa biuta tu li vakatikitiki na veika e dodonu mo vakayacora ka vakaogai iko ga ena nomu vaqarai lavo? iii. Ko sa vakayagataka vakalevu li na nomu gauna ena kena vaqarai ka maroroi na nomui lavo sei yau? iv. Sa vakaevei, sa dredre beka mo solia na nomui lavo*

vei ira na tani, se me ka ni veivukei? v. E tiko li na nomui dinau? Nai lavo sa dua na dauveuvakabobulataki ka ena so na gauna e sinai ena kenai lawaki me rawa kina vakalevu. Nai lavo e milione se bilione e na sega ni rawa ni solia na bula, marau se bula tawa mudu. E rawa li mo qarava ruarua nai yau kei na Kalou? [Can you serve two masters?], se qarava e dua ga? Me veitalanoataki mada na vakasama ogo se na taro?

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Cava/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni ogo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna ogo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioti mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa ogo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc. se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara.

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo